

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Naturvård & Fiske
Lars Sjögren
031-605231

2002-06-27

Bilaga 3

Sida
1(13)

Naturreservatet Häggsjöryr i Trollhättans kommun

Skötselplan

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Syfte	3
2. Allmän beskrivning.....	3
2.1 Administrativa data	3
2.2 Topografi och läge.....	3
2.3 Geologi och hydrologi.....	3
2.4 Markanvändning.....	4
2.5 Vegetation, flora och fauna	4
2.6 Kulturhistoriska bevarandevärden och tidigare markanvändning	5
2.7 Friluftsliv	5
2.8 Bebyggelse och anläggningar.....	5
3 Mark och vegetationsvård.....	5
3.1 Övergripande mål	5
3.2 Generella riktlinjer och åtgärder.....	5
3.2.1 Ekhagar.....	5
3.2.2 Övrig lövskog	5
3.2.3 Barrskog	6
3.2.4 Åkermark.....	6
3.2.5 Forn- och kulturminnesvård	6
3.2.6 Ledningar och vägar	6
3.2.7 Jakt och viltvård	6
3.3 Beskrivning av skötselområden.....	7
4 Friluftsliv.....	11
4.1 Övergripande mål	11
4.2 Information och anläggningar	11
5 Dokumentation och uppföljning	12
6 Sammanfattning av planerad naturvårdsförvaltning.....	12
7 Referenser	12

BILAGOR

- bilaga 2.1** skötselplanekarta 1:5 000 med skötselområden samt informationstavlor och p-plats

1. Syfte

Syftet med reservatet är att:

- Bevara och hävda ett värdefullt kulturlandskap, främst hagmarksmiljöerna med sina grova ekar och andra ädla lövträd.
- Bevara och gynna förekomsten av rödlistade arter, speciellt arter som är beroende av stora grova lövträd som lavar och vedskalbaggar t.ex. läderbagge, (*Osmoderma eremita*).
- Genom reservatet bidra till att öka förståelsen för hagmarksmiljöernas och dess arters värde och behov av hävd.
- Säkerställa området för naturstudier och friluftsliv.
- Följa upp åtaganden som följer av medlemskapet i den europeiska unionen. Naturreservatet har godkänts av regeringen att ingå i det europeiska nätverket av skyddade områden, Natura 2000.

Syftet skall tryggas genom att:

- Området skyddas från rationellt skogsbruk och exploatering.
- Området skyddas från igenväxning genom naturvårdsinriktad skötsel såsom bete och röjningar
- Kulturhistoriska lämningar bevaras och hålls öppna
- Information och anordningar för friluftslivet tillhandahålls

2. Allmän beskrivning

2.1 Administrativa data

Skyddsform:	Naturreservat	
Naturvårdsförvaltare:	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	
Namn:	Häggsjöryr	
Kommun:	Trollhättan	
Socken:	Upphärad	
Kartor:	Topografisk karta: 7BNO, 8BSO	
	Ekonomisk karta: 7B9i, 8B0i	
Gräns:	Se skötselplanekarta, bilaga 2.1	
Fastigheter och ägare:	Häggsjöryr 1:1 och 2:1, Lisbeth och Lennart	
	Svensson, Hullsjö, Björnsgården, 461 07	
	Trollhättan	
Areal:	Totalt:	7,1 ha
Naturtyper:	Barrskog	0,6 ha
	Lövskog	1 ha
	Hagmark	4,7 ha
	Åker	0,8 ha

2.2 Topografi och läge

Häggsjöryr ligger i Upphärads församling i den sydligaste delen av Trollhättans kommun.

2.3 Geologi och hydrologi

Häggsjöryr ligger i det område med vågig bergkullterräng som omger Göta Älvs dalgång. Berggrunden utgörs av gnejs. Reservatsområdet ligger ca 75 meter över havet vilket innebär att det ligger under högsta kustlinjen. I större delen av området finns ett mycket tunt täcke av morän på urberget. Jordarterna i övrigt består av glacial finlera och post-glacialt avsatt mjäla – finmo.

2.4 Markanvändning

Större del av området utgörs idag av betade eller tidigare betade ekhagar på bergbunden mark. En mindre del utgörs av en ca 50 årig granplantering. I området finns dessutom mindre ytor med betad eller igenväxande åkermark.

2.5 Vegetation, flora och fauna

Naturvärdet vid Häggsjöryr är fr.a. knutet till de delar som utgörs av ekhage. Flera av ekarna har nått grova dimensioner och träden har blivit gynnsamma miljöer för bl. a vedlevande insekter och epifytiska lavar. I området förekommer ett flertal arter som är upptagna på den nationella rödlistan. En rik tillgång på hålträd har dessutom skapat gynnsamma förutsättningar för många hålhäckande fågelarter. Under senare år har de södra delarna röjts och betet återupptagits.

Markslag/naturtyp/ Vegetationstyp	Natura 2000-naturtyp	Areal
Ekhage	9070 Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ	4,7 ha
Lövskog		1 ha
Barrskog		0,6 ha
Åkermark		0,8 ha
Summa		7,1 ha

Tabell 1. Inom naturreservatet förekommande marslag / naturtyper / vegetationstyper: Natura 2000-naturtyp enligt Natura 2000-systemet (Naturvårdsverket 1997). Arealuppgifter ges för de olika kategorierna var för sig.

Art	Kategori
Arthonia vinosa, Rostfläck	S1
Bactrospora corticola, Liten sönderfallslav	VU
Calicium adspersum, Gulpudrad spiklav,	S3
Caloplaca lucifuga, Skuggorangelav	NT
Cliostomum corrugatum, Gul dropplav	NT
Cyphelium inquinans, Sotlav	S2
Gyalecta flotowii, Blek kraterlav	NT
Lecanactis abietina, Gammelgranslav	S1
Lobaria amplissima, Jättelav	VU
Osmoderma eremita, Läderbagge	VU, EU

Tabell 2. Hotkategori anges för rödlistade arter (ArtDatabanken 2000): (VU) Sårbar; (NT) Missgynnad; (Gärdenfors mfl. 2000). Signalartsvärde anges för signalarter: (S1) Mindre bra; (S2) Bra; (S3) Mycket bra (Skogsstyrelsen 1995). Arter i habitatdirektivet och fågeldirektivet (EU).

2.6 Kulturhistoriska bevarandevärden och tidigare markanvändning

Häggsjöryr omnämns första gången 1546 i en tiondelängd som ett helt frälsehemman, senare kronodomän. Gårdarna är överflyttade från Rommele till Upphärad 1871. Enligt den äldre ekonomiska kartan från 1890-talet förefaller ekhagarna även då ha varit beteshävdade. Den del som idag är granplanterad utgjordes av ett område som enligt kartan sannolikt tidigare varit åkermark men som i slutet av 1800-talet användes som betesmark. Den enda ängsmark som noterades på kartan var området kring bäcken (skötselområde 3e). I området finns inga kända fornlämningar. Spår av det äldre markutnyttjandet förekommer idag i form av odlingsrösen och stenmurar.

2.7 Friluftsliv

Området ligger relativt långt från någon större tätort och utnyttjas därför sannolikt inte särskilt frekvent av det rörliga friluftslivet.

2.8 Bebyggelse och anläggningar

I området förekommer ingen bebyggelse och inga anläggningar bortsett från en mindre ledningsgata. Området genomkorsas dessutom av enskilda vägar.

3 Mark och vegetationsvård

3.1 Övergripande mål

Målet med skötseln är att bibehålla och förstärka områdets värden för arter knutna till hävdade och ljusöppna ekhagar. Igenvuxna områden skall restaureras och återfå en öppen, välhävdad karaktär med glest stående grova lövträd, fr.a. ek. All gran i området skall avverkas. I granplanterade områden samt i de tidigare åkerytorna skall nyetablering av fr.a. ek gynnas så att även dessa områden på sikt utvecklas mot betade ekhagar med grova träd. Om nödvändigt bör plantering av ädellövträd ske i dessa områden.

3.2 Generella riktlinjer och åtgärder

3.2.1 Ekhagar

Hagmarkerna skall hållas öppna med årlig betesdrift och återkommande röjning. Igenväxta områden med grova hagmarksekar skall så långt som möjligt återfå sin öppna karaktär. Viktigt är också att återväxten av nya hagmarksekar främjas. Eventuellt kan stängsling av unga ekar undan betesdjuren bli nödvändigt.

Döda träd får inte tas ner annat än ur säkerhetssynpunkt. De ska då göras till högstubbar. Övrigt material från trädet skall läggas i bryn samt i skuggade miljöer. Dock kan någon enstaka grov ekstam grävas ner till hälften för att gynna vedskalbaggar.

Vid röjningar: 10 % av det bortröjda materialet lämnas kvar på marken i mindre högar, en del i skugga och en del i sol. Övrigt flisas. Gamla ekgrenar lämnas kvar där de fallit eller flyttas till lämpligt område om dom inkräktar på hävden av området. En del flis kan läggas i gamla ihåliga ekstubbar om sådana finns på platsen.

Vid gallring och avverkning: materialet förs bort.

Avverkning och röjning bör ske under höst eller vinter. Uttransport skall ske på tjälad eller torr mark med maskiner med lågt marktryck så att körsador inte uppkommer. Allt avverknings- och gallringsavfall avlägsnas. Sådant virke, stort eller smått, som legat kvar under sommaren, måste dock få ligga kvar till nästkommande sommar.

Stängsling: Vid allt stängselarbete skall stängseldragning göras så att inga kulturhistoriska lämningar skadas.

Även övriga ovan nämnda åtgärder ska utföras med försiktighet så att kulturhistoriska lämningar inte förändras eller skadas.

Bete: Betestrycket i hagmarkerna skall vara så högt att rot- och stubbskott hålls efter av djuren. Fjölårsgräs skall inte stå kvar och ansamlas som förna annat än i obetydlig omfattning. Befintlig grässvål skall bibehållas i tät och väl avbetat skick samt en tät grässvål få utvecklas i framröjda områden. Hästbete är generellt olämpligt i ekhagarna då de kan skada ekarna

3.2.2 Övrig lövskog

Bäcken (delområde 3 e) omges av en bård av fr.a. klibbal. Området är idag ohävdad. Nuvarande karaktär skall i huvudsak bibehållas men området skall ingå som en del i en större sammanhängande betesfälla. Den lilla dungen med asp (delområde 3 a) skall ringbarkas och därefter avverkas helt.

3.2.3 Barrskog

Partier med granskog skall snarast avverkas och istället få utvecklas till lövbevuxen hagmark. Nyetablering av ädellövträd fr.a. ek skall gynnas och eventuellt bör plantering ske.

3.2.4 Åkermark

De delar som utgörs av tidigare åkermark skall på sikt få karaktär av ekhage. Etablering av ek bör prioriteras och eventuellt bör plantering utföras.

3.2.5 Forn- och kulturminnesvård

Värdefulla kulturhistoriska lämningar som stengärdesgårdar och odlingsrösen ska underhållas och hållas fria från träd och buskar av igen-

växningskaraktär. De ska skötas på ett sådant sätt att de är väl synliga i landskapet.

3.2.6 Ledningar och vägar

Löpande underhåll av befintliga ledningar och vägar får ske efter tillstånd från länsstyrelsen.

3.2.7 Jakt och viltvård

Arbetsföretag enligt skötselplanen skall utföras under lämplig tid och på sådant sätt att risken för störning på djurlivet undviks. Förordnandet innebär inte någon reglering av rätten till jakt.

3.3 Beskrivning av skötselområden

Skötselområde 1

Markslag/naturtyp	Natura 2000-naturtyp
Ekhage	9070 Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ

Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Vålövad och nyligen röjd ekhage med grova ekjättar och inslag av lind och enstaka asp. I den nordöstra kanten finns ett tätare parti med enbuskar. I övriga delar är buskskiktet glest och består av enstaka hasselbuskar. Fältskiktet är relativt troligen pga att området tidigare varit kraftigare beskuggat. Enligt ekonomiska kartan från 1890-talet har området även då utgjorts av lövskog som sannolikt betats.

Kvalitetsmål: Vålövad hagmark med förekomst av grova, fristående ekar och med goda livsbetingelser för arter knutna till ljusöppna ekmiljöer. Täckningsgraden av träd och buskskiktet ska inte överstiga 75%.

Skötselmål: Vålövad betesmark fri från rot- och stubbskott. Fjölårsgräs står inte kvar och ansamlas som förna annat än i obetydlig omfattning. Befintlig grässvål är väl avbetad och en tät grässvål utvecklas i framröjda områden

Engångsåtgärder: Viss röjning av tätare enbuskage och eventuellt ytterligare avverkning av någon asp som kan verka beskuggande.

Underhållsåtgärder: Årlig bete med nötkreatur eller får. Återkommande röjning av sly vid behov.

Skötselområde 2

Markslag/naturtyp	Natura 2000-naturtyp
Ekhage	9070 Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ
Åkermark	

Areal: 1,9 ha

Beskrivning: Vålhävdad och röjd ekhage med inslag av fr.a. lind, enstaka björk och asp. Längs bäcken finns en bård av relativt klen al, asp och björk. Buskskiktet i större delen av området är glest med enstaka hassel- och enbuskar. Enligt ekonomiska kartan från 1890-talet har området även då utgjorts av lövskog och åkermark.

Kvalitetsmål: Vålhävdad hagmark med förekomst av grova, fristående ekar och med goda livsbetingelser för arter knutna till ljusöppna ekmiljöer. Täckningsgraden av träd och buskskiktet ska inte överstiga 75%.

Skötsel mål: Vålhävdad betesmark fri från rot- och stubbskott. Fjölårsgräs står inte kvar och ansamlas som förna annat än i obetydlig omfattning. Befintlig grässvål är väl avbetad och en tät grässvål utvecklas i framröjda områden

Engångsåtgärder: Viss röjning av sly och klenare asp och björk i området kring bäcken för att öka ljusinsläppet. Dessutom kan någon enstaka asp och björk behöva avverkas i den södra kanten. Nyetablering av ek skall gynnas på tidigare åkerytor och eventuellt bör plantering utföras.

Underhållsåtgärder: Årlig bete med nötkreatur eller får. Återkommande röjning av sly vid behov.

Skötselområde 3

Markslag/naturtyp	Natura 2000-naturtyp
Ekhage	9070 Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ
Övrig lövskog	
Barrskog	
Åkermark	

Areal: 3,2 ha

Beskrivning: Varierat område som endast delvis är hävdad. Enligt ekonomiska kartan från 1890-talet har området tidigare utgjorts av lövbevuxen betesmark, åkermark och till en mindre del äng.

Delområde a: En tät aspdunge med någon enstaka hassel och klen lönn. Enligt ekonomiska kartan från 1890-talet har området då utgjorts av två mindre åkerholmar.

Delområde b: En bergknalle som idag är bevuxen av grov lind och ek som ligger omgivet av delområde c. Enligt ekonomiska kartan från 1890-talet har området då utgjorts av en holme som förefaller omges av tidigare åkermark.

Delområde c: Vuxen och helt fältskiktslös gran-skog. Enligt ekonomiska kartan från 1890-talet förefaller området då vara tidigare åkermark som övergått i betesmark.

Delområde d: Ett delvis igenväxande bryn i kanten mot den öppna åkermarken. I området finns ett flertal grova ekar och lindar samt någon enstaka asp och ett antal hasselbuskar. Enligt ekonomiska kartan från 1890-talet har området då varit lövskogsdominerat och sannolikt ingått i ett större betat område.

Delområde e: En lövskogsbård längs bäckravinen bestående fr.a. av klibbal. I slänterna inslag av enstaka grövre granar och någon björk och lind. I området förekommer något enstaka odlingsrösen. Frånsett en mindre del i norr är bäcken inte tidigare påverkad av rensningar eller rätningar. Enligt ekonomiska kartan från 1890-talet har området tidigare hävdats som äng.

Delområde f: Tidigare åkermark som idag delvis växer igen av lövsly och unggranar. Enligt ekonomiska kartan från 1890-talet har området tidigare hävdats som äng.

Delområde g: Igenväxande ekhage. Medelgrova – grova ekar dominerar med inslag av lönn, lind, lönn och enstaka granar. Buskskikt består av has-

sel och en. Enligt ekonomiska kartan från 1890-talet har området även då utgjorts av lövskog omgiven av åkermark och sannolikt varit nyttjat för bete. Mot åkermarken i söder avgränsas området av en stenmur som även fortsätter norrut genom området.

Delområde h: Ett mindre alkärr omgivet av tidigare åkermarker.

Kvalitetsmål: Vålövskog betesmark dominerad av ädellövträd och med förekomst av grova, fristående ekar med goda livsbetingelser för fr.a. arter knutna till öppna ekmiljöer. Med undantag för bäckravinen (delområde 3 e) och alkärret (3h) skall beskuggning av träd- och buskskiktet inte överstiga 75%.

Skötsel mål: Vålövskog betesmark. Fjölårsgräs står inte kvar och ansamlas som förna annat än i obetydlig omfattning. Befintlig grässvål är väl avbetad och en tät grässvål utvecklas i framröjda / avverkade områden. Stenmuren är fri från sly och väl synlig.

Engångsåtgärder: Delområde a: Avverkning av all klen asp.

Delområde b: Friställning av grova lövträd genom röjning av sly och eventuellt även avverkning av någon enstaka asp.

Delområde c: Avverkning av all gran. Eventuellt nyplantering av ek efter utvärdering av självföryngringen 5 år efter utförd avverkning.

Delområde d: Friställning av grövre ek och lind genom röjning av sly och eventuellt även av asp.

Delområde e: Avverkning av all gran och röjning av aspsly.

Delområde f: Röjning av all gran, asp och björksly. Plantering av ek bör övervägas efter utvärdering av självföryngringen 5 år efter utförd röjning.

Delområde g: Avverkning av all gran. Röjning av sly och enbuskar med utbrett växtsätt. Bortröjning av all sly längs med och i stenmuren.

Samtliga: Vid all röjning sparas eventuellt förekommande ädellövträd och bärande träd och buskar. Röjning av enbuskar med utbredd växtsätt. Hela skötselområdet skall stängslas.

Underhållsåtgärder: Årlig bete med nötkreatur eller får. Återkommande röjning av sly vid behov.

Delområde 4

Markslag/naturtyp	Natura 2000-naturtyp
Åkermark	

Areal: 0,2 ha

Beskrivning: Tidigare åkermark som idag är ohävdad. I den norra kanten, i gränsen mot intilliggande skogsmark återfinns rester efter en tidigare stenmur. I kanten av muren står några enstaka ekar varav en är grov.

Kvalitetsmål: Stenmuren i norr och ekarna är fria från sly.

Skötsel mål: Område med parkerings- och informationsplats. Ekar och stenmur i norr hålls fria från slyuppslag genom återkommande röjningar.

Engångsåtgärder: Iordningsställande av parkeringsplats med informationstavlor. Röjning och friställande av ekar och stenmur.

Underhållsåtgärder: Löpande underhåll av parkeringsplats och informationstavlor. Återkommande röjning av sly vid behov.

4 Friluftsliv

4.1 Övergripande mål

Målsättningen är att göra området tillgängligt för allmänhetens friluftsliv samt att möjliggöra naturstudier.

4.2 Information och anläggningar

Parkeringsplats skall iordningsställas på den tidigare åkermarken i skötselområde 4.

Informationstavlor skall sättas upp vid parkeringsplatsen. Tavlorna skall utföras enligt svensk standard och Naturvårdsverkets anvisningar. De skall innehålla karta över reservatet samt beskriva dess syfte, bevarandevärden och gällande föreskrifter för allmänheten.

Stängselövergångar skall iordningsställas på lämpliga platser liksom spänger över bäcken i skötselområde 2 och 3.

Gränsmarkeringar skall utföras enligt Naturvårdsverkets anvisningar.

Informationsanläggningar skall tillses regelbundet och underhållas vid behov av naturvårdsförvaltaren.

5 Dokumentation och uppföljning

En dokumentation av skötselåtgärder och deras effekt på flora och fauna är nödvändig för att se om den föreslagna skötselplanen följs och om målsättningen med naturreservatet uppfylls av de genomförda åtgärderna. Skötselplanen bör revideras då uppföljningen indikerar att behov finns. Naturvårdsförvaltaren ansvarar för att dokumentationen utförs och utvärderas.

6 Sammanfattning av planerad naturvårdsförvaltning

Hela naturvårdsförvaltningen för naturreservatet bekostas av staten.

Skötselåtgärd	Skötselomr.	När	Prioritet
Betesdrift	1, 2, 3	Årligt	1
Stängsling	3	Snarast	1
Avverkning av gran	3c	Snarast	1
Slyröjning och friställande av grövre lövträd	3d	Snarast	1
Avverkning av gran och vissa enbuskar. Röjning av sly	3g	Snarast	1
Röjning intill grova ekar och stenmur	4	Snarast	1
Iordningsställande av parkeringsplats och informationstavlor	4	Snarast	1
Betesputsning och röjning av slyuppslag	Samtliga	Vid behov	1
Avverkning av klen asp	3a	Snarast	2
Avverkning av gran och röjning av sly	3e	År 1-5	2
Avverkning av gran och slyröjning	3f	År 1-5	2
Röjning av tätare enbuskage	1		3
Röjning av sly och avverkning av klen asp och björk	2		3

Tabell 3. Prioritering av föreslagna skötselåtgärder, intervall för genomförande och prioriteringsgrad på åtgärden: (1) Högsta prioritet; (2) Hög prioritet; (3) Lägre prioritet.

Tillsyn/uppföljning	Skötselomr.	När	Prioritet
Uppföljning av betesdrift	Alla	Årligt	1
Uppföljning av utförd restaureringsåtgärd (röjning / avverkning / stängsling).	Berörda	Efter utförd åtgärd	1
Uppföljning av spontant etablerade eller planterade ädellövträd i röjda eller avverkade områden samt i tidigare åkermarker.	1,2,3	Några år efter utförd åtgärd	2
Uppföljning av förekomsten av hotade / sällsynta arter.	Alla	Vart 5:e år	2

Tabell 4. Prioritering av föreslagna uppföljningsinsatser, intervall för genomförande och prioriteringsgrad på åtgärden: (1) Högsta prioritet; (2) Hög prioritet; (3) Lägre prioritet.

7 Referenser

Cederberg, B., Löfroth, M. 2000. Svenska djur och växter i det europeiska

nätverket Natura 2000. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

- Gärdenfors, U., 2000. *Rödlistade arter i Sverige 2000*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Länsstyrelsen i Älvsborgs län. 1988. *Lövskogar i Trollhättan*.
- Naturvårdsverket. 1997. *Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000*.
- Skogsstyrelsen. 1995. *Instruktion för Datainsamling vid inventering av nyckelbiotoper*. Jönköping.